

ভোকেন্দ্র বৰুৱা

গোন্ধাই গুৱাল — “ভোকেন্দ্রাইৰ মাক ও, ভোকেন্দ্রাইৰ মাক! বোলো ক'লৈ গ'ল ও এইজনী! শনিছ নে ঐ শনিছ! বাঘেখাতীক বিচাৰিলেও পাবলৈ নাই! বোলো শনিছ নে!”

ঘৈণীয়েক জেতুকীয়ে লাওৰ হেদালতিৰ তলত সোমাই লাও পাৰিবলৈ বিচাৰিছিল; গিৰীয়েকৰ মাত শুনি হেদালিৰ তলৰপৰা ওলাই আহি উত্তৰ দিলে, “কি হ'ল নো? চিঞৰ বাখৰখন বা লগাইছে কেলৈ? মোক নেদেখি কিবা এৰা চৰিল নে কি?”

গোন্ধাই — “এৰা চৰা নাই; শুনহি! তোৰ কলিকতীয়া পুতেৰে এইখন কলিকতাৰপৰা কি লেখি টিক্চ মাৰি ডাকত দি পঠিয়াইছে, চাহিচোন চাহি!” কলিকতীয়া পুতেকৰ নাম শুনিয়েই জেতুকী উছাহত উতলি লৰালৰিকৈ গিৰীয়েকৰ ওচৰ পালেহি। জেতুকী — “মোৰ ভোকেন্দ্রায়ে নো কি লেখিছে? মোৰ বোপাই ভালে আছে নে? মোৰ বোপাই ভালে আছে বুলি শুনিলেই মোৰ বুকু শীতল পৰি যায়। মোৰ দেহিডুখুৰীক কিবা ধন-বিত লাগে নে? ধন-বিত লাগে যদি একুৰি মান ৰূপ পঠিয়াই দিয়া। মোৰ দেহিডুখুৰিয়ে পঢ়ি থাওক, পঢ়ি থাওক, বৰ মানুহ হওক, মোক আন একো নালাগে।”

গোন্ধাই — “বাঘেখাতী! তোৰ দেহিডুখুৰিক ধন-বিত নালাগে, বৰুৱা ফুকন হবলৈ হে লাগে। তাৰ এইখন চিঠি আজি ডাকত পাই, তাত নো কি লেখিছে পঢ়াই আনিবলৈ আমাৰ বেথাৰাম ভাগৱতীৰ ওচৰলৈ গৈছিলোঁ। চিঠিখনত ইংৰাজী দেশী দুই কলম আছে। ভাগৱতী বাপুৱে ইংৰাজী সোপা এৰিও আমাৰ মাতত লেখা সোপা যি পঢ়িলে তাক শুনি মোৰ গা গোটেইটোত জ্বৰ উঠিছে। তাৰ হেনো ভোকেন্দ্রি নামটো কিবা অসহিভ হৈছিল, সেইদেখি সি সেইটো নাম ঘাঁহি-মাজি সহিভ কৰিলে। হেনো এতিয়াৰপৰা মই তালৈ চিঠি লেখিলে কিবা ভোকেন্দ্রি বুলি লেখিব লাগিব; আৰু বৰুৱা কথাষাৰো হেনো তাৰ পিছত জোৰাই দিব লাগিব। অৰ্থাৎ আমাৰ ভোকেন্দ্রাই ভোকেন্দ্রি গুচি

ভোকেন্দ্রি বৰুৱা হৈছে হেনো।”

জেতুকী — “বুজিছোঁ, মোৰ বোপায়ে হাড়-মূৰ ভাঙি দুখকৈ পঢ়িছে দেখি মহাৰাণীয়ে তাক বৰুৱা পাতিছে। বোলো, মোৰ এই গেন্ধেলা মুখখনেৰেই তোমাক কওঁ, দেখি থাকিবা, মোৰ ভোকেন্দ্রাইক মহাৰাণীয়ে মনচুপ নাপাতিও নেৰে। হওক, হওক, মোৰ বোপায়ে সাত-শতৰৰ মুখত ছাই দি মনচুপ সদৰামিন এটাইবোৰ হওক। মই দিনো গোসাঁইক খাটি আছোঁ, সেইদেখি তাৰ ভাল হৈছে। তাৰ হকে আমাৰ আতাৰ থানত মই পাল-নাম এভাগি গোৱাবলৈকো আগ কৰি থৈছোঁ।”

গোন্ধাই — “তই নো এইখন কি বলকিছ? মহাৰাণীয়ে তাক বৰুৱা পাতিছে বুলি তোক কোনে ক'লে? তোৰ পুতেৰে হে আপোনা-আপুনি বৰুৱা হৈছে, মোকো সি বৰুৱা পাতিছে। তাৰ আগৰ নামটো হেনো বেয়া, সেইদেখি সি সেইটো সলাই কিবা ভোকেন্দ্রি হৈছে। মোৰও হেনো সি কিবা চৰিত্ৰ লেখাইছে, সেইদেখি মোৰ নামটো সলাই মোক গন্ধেশ্বৰ বৰুৱা পাতিছে। তই নো কথামথাৰ আহমথা নুবুজাকৈ কি ক'ব লাগিছ?”

এনেতে গোন্ধাইৰ ঘৰৰ আগেদি বগীৰাম ডাকবাবু যাওক। বগীৰামক দেখি গোন্ধায়ে মাত লগালে, “ডাকবাবু ডাঙৰীয়া! ডাকবাবু ডাঙৰীয়া! ভো-ভো কৰে নো ক'লৈ যাব লাগিছে? এইপিনে এখন্তেক আহকচোন, তামোলছালি এখনকে খাই যাওকহি।” এই কথা শুনি বগীৰাম আহি তেওঁলোকৰ ওচৰতে বহিলত, জেতুকীয়ে লৰালৰিকৈ তামোলৰ বটাটো উলিয়াই আনি তামোল কাটিবলৈ লাগিল।

গোন্ধাই — “বোলো ডাকবাবু ডাঙৰীয়া, আমাৰ কলিকতীয়া ল'ৰাটোৰপৰা এই চিঠিখন আহিছে, আমাৰ তাইক এবাৰ কিপা কৰি চিঠিখন পঢ়ি শুনাই দিয়কচোন।” এই বুলি চিঠিখন গোন্ধায়ে বগীৰামৰ হাতত দিলত বগীৰামে ডাঙৰকৈ মাতি পঢ়িবলৈ ধৰিলে :-

“মাই ডিয়েৰ ফাদৰ,

“আজি তোমালৈ যি কথা লেখিছোঁ, মই হপ(hope) কৰোঁ তুমি তাত মনযোগ কৰিবা। আজি এবছৰ হ'বলগীয়া হ'ল মই কলিকতালৈ আহিলো। কিন্তু আহিবৰেপৰা মোৰ মনত এটা কথাই বৰকৈ উখল-মাখল লগাই আছিল। সম্প্ৰতি তাৰ এটা মীমাংসা কৰিছোঁ। বৰ লাজৰ কথা যে মোৰ নামটো ভোকেন্দ্র হৈছিল। really really বাস্তৱিকতে এইটো বৰ shameful লাজৰ কথা। ইয়াৰ কলেজৰ ল'ৰাই মোৰ নামটো লৈ মোক বৰ ঠাট্টা কৰে। ময়ো দেখিছোঁ যে ভোকেন্দ্র বৰ অসভ্য নাম। monstrous! তাক সভ্য কৰি লোৱাটো মোৰ duty অৰ্থাৎ মোৰ কৰ্তব্য। সেইদেখি মই আমাৰ কলেজৰ হাজিৰা-বহীত আজি মাৰ্চ মাহৰ ২০ তাৰিখে তাক কটাই ভোকেন্দ্র কৰিলো। আৰু মোৰ নামৰ পিছত এটা উপাধি নোহোৱাৰ বাবেও বৰ হাঁহিয়াতৰ কথা হৈছে; সেইদেখি তাত বৰুৱা লগাই দিলোঁ। তুমিও আজিৰপৰা তোমাৰ নামটোৰ উন্নতিবিধান কৰি তাক গৌৰৱশ্ৰেষ্ঠ কৰিবা আৰু তাত বৰুৱা কথাষাৰ লগাই দিবা; আৰু লোককো সেইদৰে তোমাক address কৰিবলৈ অৰ্থাৎ মাতিবলৈ কৈ দিবা। মই remember কৰোঁ অৰ্থাৎ মোৰ মনত আছে, তুমি এদিন কৈছিল, মোৰ পেহী এজনী দুলীয়া বৰুৱাৰ ঘৰৰ সতৰাম বৰুৱাৰ হৰিভকত কানুৰামলৈ পৰিবৰ কথা হৈছিল। যদি সেইটো সঁচা, তেন্তে সেই সূত্ৰমতে আমিও বৰুৱা লেখাত কোনো ব্যাঘাত নেদেখো। বিশেষ Ram gone, Ajodhya gone, অৰ্থাৎ ৰাম গ'ল, অযোধ্যাও গ'ল; আহোমো গ'ল, আহোমৰ ৰাজত্বও গ'ল। সেইদেখি আহোমে পতা বৰুৱা ফুকনসকল সেই সেই উপাধিৰ ওপৰত Copy right also gone, অৰ্থাৎ স্বত্বও গ'ল। এতিয়া যি যোগ্য সিয়েই ইচ্ছামতে ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰে। This is according to law of Equity অৰ্থাৎ ইকুইটি আইন মতে সত্য। আৰু “যোগ্য ভোগ্য বসন্ধুৰা” বুলি শাস্ত্ৰত আছে; এই সংস্কৃত কথাফাকিৰ মানে তুমি আমাৰ ভাগৱতী বাপুক সুধি ল'বা। এই বিষয়ে in detail অৰ্থাৎ বাহুল্যকৈ তোমালৈ লেখাৰ সকাম নাই; কাৰণ তুমি ignorant, সেইবোৰ বুজিব নোৱাৰিবা। মুঠতে কওঁ, যে আজিৰপৰা তুমি মোৰ instruction follow কৰি মই কোৱা মতে কাৰ্য কৰিবা। আৰু এটা কথা মই তোমাক কওঁ। তুমি লাহে লাহে তোমাৰ Shameful গুৱালৰ ব্যৱসায়টো এৰিবলৈ চেষ্টা কৰিবা; কাৰণ সেইটো লাজ লগা বুলি মই think অৰ্থাৎ বিবেচনা কৰিছোঁ। তুমি আগেয়ে যি আছিল, এতিয়া, you are my father, তুমি মোৰ পিতাই;

therefore you must behave like a gentleman, অৰ্থাৎ ভদ্ৰলোকৰ দৰে তুমি চলিব লাগিব। আইক ক'বা, তেওঁ যেন ঘৰে ঘৰে ঢেং ঢেং কৰে নুফুৰে। She must keep her respect অৰ্থাৎ তেওঁ নিজৰ মান-সম্ভ্ৰম ৰাখি ফুৰিব লাগিব। I hope অৰ্থাৎ আশা কৰো, তোমালোকে মোৰ কথাৰ অন্যথা নকৰিবা। ইতিঃ-

Yours affectionately

শ্ৰী ভোকেন্দ্র বৰুৱা।

পুঃ-মোলৈ চিঠিৰ ওপৰত মোৰ বিজুগ এইদৰে লেখাৰ।-

Mr. B.K. Boroah

First Year Class, Metropolitan Instruction
Calcutta

পুঃপুঃ- মোৰ সৰু ভনীজনীৰ ভুৰুৰী নামটো সলাই ভ্ৰমৰিণী কৰিবা। কাৰণ, সময় থাকোঁতেই সেই কাম কৰা উচিত; নাইবা পিছত too late হৈ পৰিলে তাক শুধৰাবলৈ মোৰ নিচিনাকৈ বৰ কষ্ট পাব লাগিব। ভ্ৰমৰিণীক মোৰ kiss অৰ্থাৎ চুমা দি ক'বা, যে এই নামটো তাৰ কলিকতীয়া ককায়েকে তাইক Birthday present অৰ্থাৎ জন্মদিনৰ উপহাৰ দিছে। আৰু এটা কথা,- মই দ-কৈ ভাবি দেখিছোঁ, যে আইৰ নামটোও নসলালে নচলিব। তোমাৰ জীৱন-চৰিতত আইৰ জেতুকী নামটো নিশ্চয় হাস্যস্পদ হ'ব; সেইদেখি আইৰ জেতুকী নামটো ওচাই যতিকেৰুৰী দিলোঁ। আমাৰ গাঁৱৰ নামটোও বদলাব পাৰিলে ভাল। অৱশ্যে সেইটো কাম তুমি অকলৈ কৰি উঠিব নোৱাৰিবা। অনেক লোকক influence কৰি অৰ্থাৎ ৰাজহুৱা মত সংগঠন কৰি গৱৰ্ণমেণ্টক “মেমোৰিয়েল” অৰ্থাৎ দৰ্খাস্ত দি হে সেই কাম কৰিব পৰা হ'ব। সেইদেখি সেইটো কাম মই উভতি যোৱালৈকে স্থগিত থাকক; মই গৈ agitation অৰ্থাৎ এটা আন্দোলন কৰি তাক হাতত লম। ভৱিষ্যতৰ ইতিহাসলৈ এইদৰে বাট পোনাই ৰখাটো অত্যাৱশ্যক হৈছে। মই শ্যেলি, কীটচ, ৰবি কবিৰ নিচিনাকৈ এখন বহুমূলীয়া কবিতা গ্ৰন্থ লেখিছোঁ, সি প্ৰায় শেষ হ'বলগীয়া হৈছে। তাৰ পাতনিত মোৰ ছবিৰ সৈতে মোৰ সংক্ষিপ্ত জীৱনীও ওলাব। সেইবাবে মই দীঘলকৈ চুলি ৰাখিছোঁ, জ্ঞাত কাৰণ লেখিলোঁ। তোমাৰ বিস্তৃত জীৱনচৰিত এখন লেখা নিতান্ত প্ৰয়োজন হৈ উঠিছে। মই তাৰ যো-জা কৰিছোঁ। তোমাৰ জীৱন-চৰিতৰ নিমিত্তে কিছুমান material অৰ্থাৎ ঘটনা মই সংগ্ৰহ কৰি ডাঙৰ মানুহ এজনৰ হাতত দিছোঁ, তেওঁ তোমাৰ জীৱন চৰিত

লেখিবলৈ গাত লৈছে, আৰু তাৰ পাতচেৰেক লেখিছেও। কিন্তু সেই কিতাপৰ front page অত অৰ্থাৎ সমুখৰ পাতত তোমাৰ ছবি এটা দিবৰ বৰ দৰ্কাৰ, সেইদেখি তুমি এই চিঠি পোৱা মাত্ৰকতে তোমাৰ ছবি এটা মোলৈ পঠিয়াই দিবা। যোৰহাটত photographer অৰ্থাৎ ছবি তোলাত মানুহ নাই যদি ডিবুৰুলৈ গৈ গোহাই বদৰ্চৰ তাত তোমাৰ ফটোগ্ৰাফ এটা তোলাবা; ইয়াত মই হাফটোন ব্লক কৰাই এনলাৰ্জ কৰিব লাগিব। ফটোখন সোনকালে মোক লাগে। ডিবুৰুলৈ যাবলৈ সম্প্ৰতি তোমাৰ হাতত cash অৰ্থাৎ নগদ ধন নাই যদি সেই গাখীৰতী বগী মহজনী বেচি দিবা; অলপ Cheap অৰ্থাৎ সস্তাকৈ দিলে থিতাতে বহুত কিনোতা ওলাব। আৰু তোমাৰ Travelling expense অৰ অৰ্থাৎ ডিবুৰুলৈ যোৱাৰ পিছত ছবিৰ নিমিত্তে জোৰাকৈ হাতত ৰূপ নথকাটো যেন দেখিলে, আৰু এজনী ম'হ বেচিবা। মুঠতে এই কাম বৰ জৰুৰী জানিবা।

—বি. কে. বি

গোন্ধাই — “দেখিলি, দেখিলি, বাঘেখাঁতী দেখিলি এতিয়া, তোৰ পুতেৰ কেনেকৈ ভোকহিন্দ্ৰ হ'ল, কেনেকৈ বৰুৱা হ'ল? সি বান্দৰে মোকো বৰুৱা পাতে, তোকো বৰুৱানী পাতে। গুৰুজনৰ অনুগ্ৰহত ম'হ-গৰু দুটামান ৰাখি এগাল ভাত খাই আছোঁ, সি বৰুৱাহৈছে দেখি তাকো হেনো এৰিব লাগে।”

জেতুকী — “মই দেখোন তোমাক কৈছো, যে মোৰ বোপায়ে হাড়-মূৰ ভাঙি তেজ পানী কৰি কলিকতাত পঢ়িছে দেখি বৰুৱা হৈছে। মহাৰাণীৰ পেটৰ কথাটো সি পাইছে; নাপালে তেনে কেতিয়াও নকৰে। সি কত হেপ(Hope) কৰিছে, থিং (think) কৰিছে, চেম (shame) কৰিছে, ৰেচপেচ (respect) কৰিছে, কৰিহে তেনে কৰিছে। মই এতিয়াও কওঁ যে মোৰ বোপাইক মহাৰাণীয়ে বৰুৱা পতাদি মনচুপ সদৰামিনো পাতিব, তুমি চাই থাকিবা; মই আমুকী হওঁ যদি মোৰ কথা ফলিয়াব। মোৰ বোপাইৰ হকে মই একাদশীতে থানত পাল নাম গোৱাম। মোৰ বোপায়ে ভনীয়েকক কি হাৰ (উপহাৰ) দিছে চাওঁ? কোন ধাৰ? অ' ভুৰ্ভুৰী! অ' ভুৰ্ভুৰী! তোৰ কলিকতীয়া ককায়েৰে তোলৈ কিবা কলিকতীয়া হাৰ পঠাইছে, চাহি! ক'লৈ গ'ল নো এইজনী?”

গোন্ধাই — “বাঘেখাঁতী! তোৰ পুতেকৰ লগতে তয়ো বলিয়া হৈছ নে কি? বোলে সাত পুৰুষত নহ'ল গাই, কবীয়া লৈ খীৰাবলৈ যায়। সি দুটা ইংৰাজী পঢ়ি ক-ক-ম-ম-কৰিলে বুলি গোন্ধাই গুৱালে তাৰ সাত পুৰুষীয়া বৃত্তি এৰি বৰুৱা হ'ব লাগিব। সি বৰুৱা হয়, ফুকন হয়, বান্দৰ হয়, শিয়াল হয় যি হয় হৈ থাওক, তাৰ লগতে মই বুঢ়াইও নাচিবলৈ যাব লাগিল নে কি? তই নাচিব খুজিছ নাচ। কিন্তু ৰাইজে তোৰ মুখত চুণ সানি মূৰত ঘোল ঢালিব চাবি।”

জেতুকী — “মোৰ লৰাৰ সুখ-সম্পদ দেখি ৰাইজৰ হিংসা লাগিছেই, সেইবুলি মোৰ ল'ৰাই নপঢ়িব নে কি? ৰাইজে হিংসা কৰিলে বুলি মোৰ ল'ৰাই মনচুপ সদৰামিন নহব নে কি? মোৰ একেটা ল'ৰা, তাক সকলোৱে এইদৰে হিংসা কৰে। উ-উ-উ-।”

এই বুলি জেতুকীয়ে ৰাও জুৰি কান্দিবলৈ ধৰিলে। গিৰীয়েক-ঘৈণীয়েকৰ চুপতা-চুপতি লাহে লাহে এইদৰে বাঢ়ি গৈ শেহত গোন্ধায়ে জেতুকীক এখুন্দা দিবলৈ টেকী-থোৰা বিচৰা দেখি বগীৰাম ডাক-বাবু তাৰপৰা লাহেকৈ উঠি প্ৰস্থান কৰিলে।

এইখিনিতে আমি এই আখ্যানটোৰ অলপ আগৰেপৰা ধৰি তাক মুকলি কৰি দিওঁ। গোন্ধাই গুৱালৰ ঘৰ মাজুলীত। ম'হ-গৰু ৰাখি, গাখীৰৰ ব্যৱসায় কৰি সি লাহে লাহে চহকী হৈ পৰিছিল। তাৰ এটা ল'ৰা নাম ভোকোন্দি; আৰু এজনী ছোৱালী নাম ভুৰ্ভুৰী। ভোকোন্দিৰ বুধিটো সৰুৰেপৰা ঢোকা আছিল দেখি তাক গোন্ধায়ে পঢ়াশালিত পঢ়াবলৈ লগাই দিলে। জোঙাল বুধীয়া ভোকোন্দিয়ে সোনকালে পঢ়াশালিৰ শিক্ষা শেষ কৰিলে দেখি বাপেক উৎসাহিত হৈ দহ-চাৰিৰ পৰামৰ্শমতে তাক যোৰহাটত থৈ গৱৰ্ণমেণ্ট হাইস্কুলত নাম লগাই দিলে। ভোকোন্দিৰ অদৃষ্ট সুপ্ৰসন্ন; গতিকে বুদ্ধিৰ সুবতাহ তেওঁৰ বিদ্যাৰ পালত লাগি, ফুলি উঠি দোপতদোপে স্কুলীয়া জীৱন-নাও আগবাঢ়ি এণ্ট্ৰেন্স পৰীক্ষা পাৰ হৈ গ'ল। গৱৰ্ণমেণ্টৰ কুৰিটকীয়া বৃত্তি এটা ভোকোন্দিৰ কপালত উঠিলত বাপেক-মাকৰ আৰু উৎসাহ বাঢ়িল; সেইদেখি ভোকোন্দি কলিকতাত “ফাষ্ট আৰ্টচ” পঢ়িবলৈ পঠাই দিলে। ফলত, ভোকোন্দিৰ আমি আজি মেট্ৰপলিটান ইন্সটিটিউচনৰ প্ৰথম বাৰ্ষিক শ্ৰেণীত পাই, তেওঁ বৰুৱা হোৱা এই ইতিহাস ঘুটিবলৈ পাইছোঁ।